

NATIONAAL STUDIEKEUZE ONDERZOEK 2012

**De kracht van
kennis.**

Oktober 2012

Hobéon is de strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties.

Keuzes binnen kaders
**De kracht van
profilering**

In het NSKO 2012 onder andere:

- Populaire sectoren
- Naamsbekendheid van onderwijsinstellingen
- Keuzeprocés jongeren
- Loopbaanankers

INHOUD

VOORWOORD Profilering van hoger onderwijs	3
HOOFDSTUK 1 Voor welk soort opleidingen hebben jongeren belangstelling?	5
HOOFDSTUK 2 Wat zoeken jongeren in een opleiding?	15
HOOFDSTUK 3 Bouwstenen voor profilering	21

Hobeon

De kracht van kennis.

Adres

Lange Voorhout 14, 2514 ED Den Haag
Telefoon: 070 3066800 / Fax: 070 3066870
E-mail: info@hobeon.nl

Website: www.hobeon.nl
Twitter: www.twitter.com/hobeon

Hobéon is de strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties.

Markteffect
Effectief Marktonderzoek

Profilering van hoger onderwijs

Ondanks of misschien wel juist in deze tijd is het hoger onderwijs van grote strategische betekenis voor ons land. Wie de programma's van de politieke partijen voor de Tweede Kamerverkiezingen op 12 september 2012 heeft geanalyseerd, zal hebben vastgesteld dat over het (hoger) onderwijs grote overeenstemming bestaat. De partijen onderstrepen het belang van een goede aansluiting tussen de belangstelling van jongeren en opleidingen in het hoger onderwijs.

De prestatieafspraken en de Strategische Agenda Hoger Onderwijs prikkelen onderwijsinstellingen om nog scherper na te denken over hun profilering naar jongeren toe. Welk profiel sluit het beste aan bij hun belangstelling? Hoe komen zij tot een studiekeuze en welke rol speelt het profiel van de onderwijsinstelling en opleiding daarin? Vragen die overigens ook relevant zijn voor branches, bedrijven en instellingen: Hoe profileren wij onze loopbanen en hoe kunnen we deze nog beter toesnijden op de belangstelling van jongeren?

De studiekeuze van jongeren is een proces van trechtering dat al op jonge leeftijd begint. Op het moment dat het hoger onderwijs en het achterliggende loopbaanperspectief bij hen in beeld komen, is hun oriëntatie mogelijk al ingekaderd en ingekleurd. Er zijn opties afgevallen, maar tegelijkertijd staan nog veel opties open. Welke keuzes hebben ze al gemaakt of gaan jongeren maken? De beste manier om daar achter te komen is om het henzelf te vragen. Sinds 2008 voert Hobéon, in samenwerking met Markteffect en Icares, jaarlijks een onderzoek uit naar de studiekeuze van middelbare scholieren en mbo-studenten. De resultaten van dit Nationaal Studiekeuze Onderzoek (NSKO) leveren nuttige informatie op over de belangstelling van jongeren.

Vanwege de groeiende aandacht van instellingen voor een goede profilering is het NSKO 2012 uitgebreid met een onderzoek naar de onderliggende drijfveren en aspiraties van jongeren. Dit biedt instellingen en werkveldorganisaties mogelijkheden om effectiever in te spelen op wat jongeren drijft in hun belangstelling voor het hoger onderwijs en een bijbehorend loopbaanperspectief. Op basis van de gegevens laten we zien wat de mogelijkheden en de marges zijn voor een effectieve profilering. Dat is meer en anders dan een eenmalige actie. Het strekt zich uit over in beginsel de gehele schoolloopbaan van jongeren tot aan hun toetreding tot de arbeidsmarkt; in het toeleverend onderwijs, in de promotie en intake en in de vakinhoud en studiebegeleiding in het hoger onderwijs zelf.

Het NSKO registreert de belangstelling in mei 2012. Een aantal jongeren heeft dan nog geen definitieve studiekeuze gemaakt. Omdat ook de feitelijke keuzes van voorgaande jaren bij onderwijsinstellingen bekend zijn, kunnen zij hun ruimte voor effectievere profilering nog beter bepalen.

Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 1 staat de belangstelling van jongeren voor de verschillende studierichtingen, sectoren en hogescholen centraal. Zowel het oriëntatieproces als de daadwerkelijke belangstelling voor het vervolgonderwijs komen aan bod in relatie tot de huidige opleiding, het geslacht, de etniciteit en de regio. Hoofdstuk 2 belicht de belangstelling voor sectoren in het hoger onderwijs in relatie tot de drijfveren en toekomst aspiraties van jongeren. Tevens beschrijven we in welke sectoren en opleidingen zij verwachten hun aspiraties waar te maken. De afzonderlijke uitkomsten gaan vergezeld van conclusies en suggesties ten aanzien van de profilering van onderwijsinstellingen. Voortbouwend hierop beschrijft hoofdstuk 3 een aantal aanknopingspunten voor het profileringsbeleid van een instelling.

*“Keuzes binnen kaders:
profilering beperkt,
maar sluit niet uit.”*

Onderzoeksverantwoording

De vragenlijst van het NSKO, die is voorgelegd aan de jongeren, bestond uit twee delen. Het eerste deel bevatte de standaardvragen over de achtergrondvariabelen en de oriëntatie op en beoogde keuze voor een vervolgstudie. Het tweede deel van de lijst bestond uit vragen die meer zicht bieden op onderliggende drijfveren en aspiraties.

Prof. dr. Maurice Crul (hoogleraar diversiteit en onderwijs aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en Vrije Universiteit Amsterdam) en dr. Rainer Hensel (psycholoog en onderzoeker aan de Haagse Hogeschool op het gebied van persoonlijkheid en professionele ontwikkeling) gaven advies over de opzet van de vragenlijst. Ook is de vragenlijst in concept voorgelegd aan een aantal leerlingen. In mei 2012 is de vragenlijst online verstuurd naar jongeren uit het derde en vierde jaar van het mbo en naar havo- en vwo-leerlingen in de laatste twee jaar van hun opleiding. Zij zijn benaderd via het studiekeuzebestand van Icares en via het jongerenpanel van Markteffect, 'jijbentbelangrijk.nl'.

Toelichting bij de presentatie van de gegevens

- In totaal hebben 4.324 jongeren deel 1 van de vragenlijst ingevuld en 1.058 jongeren deel 2. Op basis van deze respons zijn de antwoorden van de scholieren met een zekerheid van 95% met een standaardafwijking van 1,6% naar boven of naar beneden generaliseerbaar naar de volledige populatie jongeren.
- Ten behoeve van de representativiteit van het onderzoek en de vergelijkbaarheid van de onderzoekspopulatie met de populatie in Nederland is op de NSKO-resultaten een weging toegepast rekening houdend met geslacht, de woonregio en het huidige

opleidingsprofiel van de respondent, zoals de meest recente data van het Centraal Bureau voor de Statistiek dat aangeven. In de tabellen zijn daarom afrondingsverschillen aanwezig.

- Hoewel mbo'ers en havisten niet direct kunnen doorstromen naar een universiteit, hebben enkele leerlingen toch aangegeven op dat niveau door te willen leren. Er is voor gekozen om deze resultaten weer te geven in de tabellen.
- Antwoorden in de tabellen over een sector kunnen tot meer dan 100% optellen, omdat leerlingen zich kunnen oriënteren op meerdere sectoren. Met een "A" is het aantal antwoorden weergegeven en met "N" het aantal respondenten. De sector "Anders" laten we in de tabellen met een uitsplitsing naar sectoren buiten beschouwing (zowel in de percentages als de aantallen). De sector "Anders" bij de voorkeur voor het hbo bevat 132 respondenten en bij de voorkeur voor het wo 32 respondenten.
- Vanwege de lage aantallen die ontstaan bij uitsplitsing van de resultaten, is de groep allochtonen niet verdeeld naar westers en niet-westers.
- Bij de conclusies die in hoofdstuk 1 worden getrokken uit de resultaten van het NSKO laten we een mogelijke verandering in de Nederlandse bevolkingssamenstelling buiten beschouwing.
- Enkele resultaten in hoofdstuk 2 zijn indicatief wegens het lage aantal respondenten. In geval het aantal respondenten minder dan 50 is, zou de uitkomst mogelijk van invloed kunnen zijn op de representativiteit van de desbetreffende gegevens en de conclusies die daaraan worden verbonden. Voor de volledigheid is er voor gekozen de aantallen met bijbehorende percentages wel op te nemen in de tabellen.

Voor welk soort opleidingen hebben jongeren belangstelling?

Het economisch tij en de plannen van de overheid voor het hoger onderwijs hebben tot dusver vrijwel geen invloed gehad op de belangstelling van jongeren voor het hoger onderwijs. De afgelopen jaren zijn althans geen grote veranderingen zichtbaar in hun belangstelling voor een vervolgstudie.

1.1 Belangstelling voor hoger onderwijs vrij constant

In hun oriëntatie op typen opleidingen (Associate degree (Ad), hbo-bachelor, wo-bachelor) en op opleidingsvarianten (voltijd, deeltijd, duaal) zijn de afgelopen drie jaar enige trends te zien: bij mbo'ers bestaat een licht stijgende belangstelling voor Ad-opleidingen en bij vwo'ers een licht dalende belangstelling voor het hbo. Vwo'ers opteren vrijwel allemaal voor een voltijdse opleiding.

Resultaten NSKO - Beoogde studiekeuze

Het percentage mbo-studenten en havo- en vwo-leerlingen dat na hun huidige studie direct verder denkt te studeren, is in vergelijking met de resultaten uit het NSKO 2011 licht gestegen, maar lager dan het NSKO 2010. Van de mbo'ers wil 72% verder leren, terwijl dit bij de havisten 84% en de vwo'ers 86% is. In mei 2012 had circa 10% van de jongeren nog niet bepaald of ze wel of niet verder gaan studeren (zie Tabel 1 op de volgende pagina).

Het percentage mbo'ers en havisten dat in 2012 een hbo-Ad-, hbo-bachelor- of wo-bacheloropleiding wil gaan volgen is vrijwel gelijk gebleven ten opzichte van het NSKO 2011 en het NSKO 2010. Het percentage vwo'ers dat voorkeur heeft voor het wo, is de afgelopen drie jaar gestegen van 79% naar 83%. Van het aantal leerlingen dat in 2012 aangeeft verder te willen leren, verkies vanzelfsprekend 97% van de mbo-studenten een hbo-opleiding boven een wo-opleiding (84% bachelor en 16% Ad). Bij de havisten kiest 94% (96% bachelor en 4% Ad) en bij de vwo'ers 17% voor een hbo-opleiding (99% bachelor en 1% Ad).

De belangstelling voor een Ad-opleiding blijft als geheel vrij constant en betreft vooral mbo'ers (stijgend tot 16% in 2012). De voorkeur van mbo'ers betreft vanaf 2011 in toenemende mate een Ad-opleiding in deeltijd of duale vorm.

In 2012 heeft de meerderheid van de leerlingen (81% van de mbo'ers, 95% van de havisten en 96% van de vwo'ers) voorkeur voor een voltijd in plaats van een deeltijd/duale hbo-studie. Bij de vwo'ers is in 2012 een stijging van 15% te zien bij de voorkeur voor een voltijdse opleiding ten opzichte van het NSKO 2011.

Discussie

Kunnen we deze constante belangstelling voor een bepaald opleidingsniveau doortrekken naar de komende jaren? Het antwoord op die vraag is afhankelijk van verschillende factoren.

Allereerst is er een verschil tussen de hier geregistreerde belangstelling en de feitelijke keuze van studenten. Op het moment dat de jongeren bevroegd werden, waren velen nog bezig met het keuzeproces. Zoals in de tekst bij Tabel 1 is aangegeven weet in juni 30% van de respondenten uit het voorlaatste en het laatste leerjaar nog niet wat en waar hij of zij gaat studeren. In paragraaf 1.2 zullen we zien dat er vooral bij mbo'ers een groot verschil is tussen belangstelling en daadwerkelijke keuze voor het verder studeren.

Volgens OCW nemen de studentenaantallen tot 2020 nog aanzienlijk toe¹. Maar wordt dat de praktijk? Hoewel de trend in het NSKO 2012 nog niet zichtbaar is, verwacht de HBO-raad een dalende instroom door nieuwe overheidsmaatregelen zoals de langstudeerdersboete en de afschaffing van de studiefinanciering voor de tweede studie. Anderzijds stelt de HBO-raad meermalen, recent nog in mei 2012², dat vooral de instroom vanuit het mbo zal groeien. In het NSKO zien we echter dat de belangstelling van mbo'ers voor het hbo constant blijft³. Daarentegen worden ROC's buiten de stedelijke gebieden steeds meer geconfronteerd met een sterk dalende instroom (en straks dus uitstroom) als gevolg van bevolkingskrimp in de regio.

Feit blijft dat er op de arbeidsmarkt een stijgende vraag naar hoger opgeleiden bestaat⁴. Deze vraag zal ondanks de (overheids) bezuinigingen en de aanhoudende crisis de komende vijf jaar verder groeien ten koste van de vraag naar lager opgeleiden, zo blijkt uit onderzoek van het ROA⁵. Zij geeft daarbij aan dat oorzaken 'de toepassing van nieuwe technologieën', 'de toenemende complexiteit in organisaties door technologische en organisatorische veranderingen' en 'de groei van het internationale handelsverkeer' zijn.

Onderzoekspopulatie 2010 N=5.235 2011 N=3.621 2012 N=4.324	Huidige opleiding								
	Mbo			Havo			Vwo		
	'10 N=942	'11 N=689	'12 N=824	'10 N=2251	'11 N=1557	'12 N=1828	'10 N=2042	'11 N=1376	'12 N=1671
Naar het buitenland	2%	2%	2%	5%	5%	4%	5%	5%	5%
Werken	16%	18%	13%	2%	4%	3%	1%	1%	1%
Weet (nog) niet ⁶	8%	11%	12%	3%	10%	9%	2%	9%	8%
Verder studeren	74%	69%	72%	89%	81%	84%	92%	84%	86%
Hbo	100%	97%	97%	95%	95%	94%	21%	20%	17%
Hbo - bachelor	87%	85%	84%	97%	97%	96%	96%	Nb	99%
Hbo - Ad	13%	15%	16%	3%	3%	4%	4%	Nb	1%
Wo	0%	3%	3%	5%	5%	6%	79%	80%	83%
Volttijd hbo	Nb	77%	81%	Nb	97%	95%	Nb	81%	96%
Hbo - bachelor	74%	83%	89%	92%	93%	97%	94%	Nb	99%
Hbo - Ad	26%	17%	11%	8%	7%	3%	6%	Nb	1%
Deeltijd/Duaal hbo	Nb	23%	19%	Nb	3%	5%	Nb	19%	4%
Hbo - bachelor	36%	55%	37%	58%	56%	13%	92%	Nb	0%
Hbo - Ad	64%	44%	63%	42%	44%	87%	8%	Nb	100%

Tabel 1. Beoogde studiekeuze verdeeld naar opleidingsniveau

In dit veld van vele, deels nog onbekende factoren is het aan de onderwijsinstellingen om zo goed mogelijk in te spelen op de belangstelling van jongeren. Die uitdaging voor onderwijsinstellingen wordt steeds groter in het licht van de aandacht voor de onderwijskwaliteit, rendementen, prestatieafspraken, innovatie en de veranderende arbeidsmarkt. In hoofdstuk 2 zoomen we daartoe in op de vraag wat de belangrijkste drijfveren en waarden van jongeren zijn bij hun oriëntatie op en keuze in het hoger onderwijs. Zij zoeken en filteren zelf de informatie die bij hun drijfveren en waarden past. Het is aan de onderwijsinstellingen om de jongeren te ondersteunen in het zo goed mogelijk samenstellen van een totaalbeeld van de opleiding en het toekomstige beroep en om opleidingen zo vorm te geven en aan te passen dat zij beter inspelen op de aspiraties en waarden van jongeren. Wellicht is hierin ook een rol weggelegd voor de arbeidsmarkt en/of de brancheverenigingen. De (juiste) profilering tijdens voorlichtings- of open dagen of via andere communicatiekanalen, die zich kenmerken door authenticiteit van en interactie met de informatiebron, kan daarom volgens ons van grote invloed zijn op het aantrekken van nieuwe studenten.

1.2 Onbenut mbo-potentieel

Resultaten NSKO

Bij de mbo'ers constateren we een opmerkelijke afwijking tussen de belangstelling en de daadwerkelijke beslissing om verder te studeren. Waar respectievelijk 74%, 69% en 72% van de mbo-leerlingen uit de afgelopen drie NSKO-rapporten aangeeft verder te willen leren, stroomt volgens het CBS (cijfers 2010-2011) slechts 43% van de leerlingen met een mbo-diploma direct door naar het (bekostigd) hoger onderwijs. Mogelijk stroomt nog een (klein) deel op een later moment in in het vervolgonderwijs of kiest op enig moment voor het niet bekostigde onderwijs.

Na het moment waarop het NSKO de belangstelling meet (mei/juni) ziet dus mogelijk circa 30% van de respondenten af van een vervolgstudie in het hoger onderwijs. Hoe kan dit potentieel beter benut worden?

Discussie

In 2006 voerde het SCO-Kohnstamm Instituut een onderzoek uit onder jongeren met een havo-, vwo- of mbo-diploma⁷. Uit dit onderzoek bleek dat het belangrijkste motief voor jongeren om niet door te studeren is, dat zij eerst goed willen rondkijken wat de mogelijkheden zijn om te voorkomen dat zij een verkeerde studiekeuze maken. Als dit motief nu nog steeds van toepassing is, pleit dit voor verdere samenwerking tussen ROC's (en het voortgezet onderwijs) en hogescholen wat betreft voorlichting aan en begeleiding van mbo-studenten bij hun studiekeuze. De reikwijdte voor hbo-instellingen, zoals die door een aantal al wordt benut, gaat dus verder dan het voeren van intakegesprekken aan en na de poort om te zorgen dat studenten op de juiste plaats terecht komen.

Meer specifiek kan vergroting van het aantal Ad-opleidingen⁸ en de juiste profilering op dit gebied mbo'ers er toe aanzetten om werkelijk door te studeren. Hun deelname aan Ad-opleidingen (sterk groeiende⁹, maar nog altijd amper 2%) blijft immers achter bij hun belangstelling (volgens het NSKO 2012 16% en daarmee licht groeiende). In het NSKO 2011 werd deze discrepantie overigens ook al geconstateerd. In aansluiting daarop stelde OCV vervolgens in haar monitor 'Trends in beeld 2012': "Gezien de omvang van dit type aanbod in andere landen is te verwachten dat de Ad-instroom tot 2020 kan uitgroeien tot 15% van de totale instroom in het hbo. Een deel van de hbo-studenten, vaak mbo-doorstromers en werkenden, vindt in zijn interesses vaak meer aansluiting op de tweejarige Ad-opleiding dan op een vierjarige hbo-bacheloropleiding."

Daarbij lijkt de belangstelling van mbo-leerlingen voor een duale of deeltijdse Ad-variant groter dan voor de voltijdse Ad-variant (zie Tabel 1).

Hobéon ervaart in haar adviespraktijk overigens dat het vastgestelde belangstellingspotentieel en een adequate afstemming tussen vraag en aanbod nog geen garantie is voor een succesvolle Ad-opleiding. Een Ad wordt dikwijls opgevat als een tweejarige hbo-bacheloropleiding, terwijl het een wezenlijk andere doelgroepbenadering, een structurele samenwerking met het bedrijfsleven en een specifieke onderwijskundige opzet vergt. Ook de bekendheid en erkenning van de Ad-opleiding zijn o.a. in het bedrijfsleven niet vanzelfsprekend. Een eerste stap wordt door de overheid gezet. Vanaf september 2013 zal de wetgeving ingaan met daarin alle definitieve zaken betreffende de inbedding van de Ad in het hoger onderwijssysteem, waarmee de Ad een officieel erkende graad wordt. Reden voor onderwijsinstellingen om over hun profilering en het aanbod van verschillende opleidingsniveaus na te denken.

1.3 Vrijwel dezelfde belangstelling van mannen en vrouwen voor hoger onderwijs

Mannen en vrouwen hebben gelijke belangstelling om verder te leren. Vrouwen, vooral afkomstig van het vwo en in minder mate van de havo, hebben, zo blijkt uit het NSKO, daarbij iets vaker een voorkeur voor een hbo-bacheloropleiding en voor een voltijdse variant dan mannen.

Resultaten NSKO 2012 - Beoogde studiekeuze naar geslacht

Tussen de mannen en vrouwen die deelnamen aan het NSKO 2012 is vrijwel geen verschil te zien in hun keuze voor het wel of niet verder leren (95% t.o.v. 93%) en hun voorkeur voor hbo-bachelor of –Ad (verschil is kleiner dan 3%). Onder de havisten en vwo'ers geven vrouwen eerder de voorkeur aan het hbo (vrouwen resp. 96% en 20% ten opzichte van mannen resp. 92% en 14%) en mannen eerder aan het wo. Ook lijken vrouwen iets meer interesse te hebben voor een voltijdse opleiding dan mannen.

Discussie

Dat er in het NSKO op dit punt vrijwel geen verschil bestaat tussen mannen en vrouwen is, zeker op het eerste gezicht, opmerkelijk. Volgens diverse bronnen is de participatie van vrouwen aan het hoger onderwijs immers hoger dan die van mannen. Zo was in 2009/2010 de deelname van vrouwen van 18 tot 25 jaar hoger (36%) dan die van mannen (31%) en licht stijgende, aldus het CBS in juni 2011.

Wij zien hierin vooralsnog geen nieuwe trend, maar nemen aan dat er een verschil bestaat tussen de resultaten uit het NSKO en de daadwerkelijke studiekeuze. In de profilering dient aandacht te zijn voor het geslacht (mannelijke en vrouwelijke eigenschappen). De kans bestaat dat als een onderwijsinstelling zich extra profileert richting vrouwen dat zij het percentage instromende vrouwelijke studenten, vanwege de potentie in deze groep, verhoogt. Daarbij dient zij er wel rekening mee te houden dat de nieuwe profilering het andere geslacht ook blijft aanspreken.

Onderzoekspopulatie N=4324	Geslacht							
	Man				Vrouw			
	Totaal N=2018	Mbo	Havo	Vwo	Totaal N=2306	Mbo	Havo	Vwo
Naar het buitenland	4%	4%	3%	4%	5%	2%	5%	7%
Werken	6%	16%	6%	2%	5%	17%	3%	1%
Verder studeren	90%	80%	91%	95%	90%	81%	92%	93%
Hbo	62%	96%	92%	14%	65%	98%	96%	20%
Hbo - bachelor	93%	85%	95%	98%	94%	84%	98%	100%
Hbo - Ad	7%	15%	5%	2%	6%	16%	2%	0%
Wo	38%	4%	8%	86%	35%	2%	4%	80%
Voltijd hbo	90%	82%	93%	93%	92%	80%	96%	98%
Deeltijd/Duaal hbo	10%	18%	7%	7%	8%	20%	4%	2%

Tabel 2. Studiekeuze verdeeld naar geslacht

“Het profiel van een opleiding moet terug te vinden zijn in de onderwijspraktijk en het loopbaanperspectief.”

1.4 Autochtonen en allochtonen willen in vrijwel dezelfde mate verder leren

Autochtonen en allochtonen met een mbo- of vwo-vooropleiding, hebben vrijwel dezelfde belangstelling om verder te leren. Bij havisten blijft de belangstelling van allochtonen iets achter bij die van autochtonen. Vwo'ers (en havisten) van allochtone afkomst hebben in 2012 een iets sterkere voorkeur voor het wo dan autochtonen. Kijkend naar het totaal hebben allochtonen overigens een tweemaal grotere belangstelling voor een Ad-opleiding (13% t.o.v. 5%) en tevens voor een hbo-opleiding in deeltijd of duale vorm (14% t.o.v. 8%) dan autochtonen.

Resultaten NSKO 2012 - Beoogde studiekeuze naar etniciteit

Tussen autochtone en (westerse en niet-westerse) allochtone (volgens de definitie van het CBS) leerlingen is iets meer onderscheid te herkennen dan tussen man en vrouw. Er is een klein verschil tussen het wel of niet verder leren onder havisten van allochtone en autochtone afkomst, voor de vwo'ers en mbo'ers is dit min of meer gelijk. Havisten en vwo'ers van allochtone afkomst geven in 2012 eerder de voorkeur aan het wo (allochtonen 9% en 86% ten opzichte van autochtonen 5% en 82%) en autochtonen eerder aan het hbo. Daarnaast geven allochtone leerlingen vaker aan interesse te hebben in een Ad-opleiding (13%) dan autochtone leerlingen (5%). Allochtonen geven bovendien vaker aan hun hbo-opleiding in deeltijd of duale variant te willen volgen (14%) dan autochtonen (8%). Deze uitkomst is mogelijk te verklaren doordat in de groep allochtonen in de steekproef relatief meer mbo'ers aanwezig zijn dan in de groep autochtonen en dat mbo'ers vaker kiezen voor een deeltijd/duale opleiding (zie paragraaf 1.1.).

Discussie

In 2005-2006 waren zowel westerse als niet-westerse allochtonen verhoudingsgewijs aanzienlijk ondervertegenwoordigd in het hoger onderwijs, aldus het CBS. Het NSKO 2012 wijst uit dat deze ondervertegenwoordiging qua gemeten belangstelling om verder te studeren in het hoger onderwijs nu nauwelijks meer aan de

orde is. (We hebben in paragraaf 1.2. vastgesteld dat mbo'ers die belangstelling maar deels effectueren.) Deze ontwikkeling naar een gelijke belangstelling is betekenisvol, ook in het licht van de nog altijd kwetsbare positie van allochtonen op de arbeidsmarkt. Volgens de Raad van Werk en Inkomen¹⁰ is de werkloosheid onder allochtonen gemiddeld drie keer hoger dan onder autochtonen. Dit wordt in juli 2012 ook bevestigd door het Instituut voor Multiculturele Vraagstukken¹¹. Onder hoogopgeleide allochtonen zijn ruim vijfmaal zoveel werklozen te vinden als onder hoogopgeleide autochtonen (16% versus 3%). Verondersteld zou kunnen worden dat dit leidt tot een andere strategie van allochtonen ten aanzien van de verdere studieloopbaan: méér belangstelling om door te studeren in plaats van te gaan werken. Deze strategie komt uit het NSKO in de gemeten belangstelling van 2011 ten opzichte van 2012 echter niet in die vorm naar voren. Om de huidige voorkeur van westerse en niet-westerse allochtonen nog beter te bedienen – én om het al eerder gesignaleerde onbenutte mbo-potentieel beter te bereiken – zullen de hbo-instellingen de mogelijkheden van Ad-opleidingen nader moeten verkennen, waarbij de voorkeur uitgaat naar een deeltijdse of duale variant.

De toename van het aantal niet-westerse allochtonen in het hoger onderwijs was in 2009-2010 volgens het CBS groter dan van hun autochtone en westerse allochtone leeftijdsgenoten. Een onderwijsinstelling zou zich daarom de komende tijd meer kunnen profileren richting niet-westerse allochtonen, omdat in deze groep wellicht een grotere potentie bestaat om door te leren. Daarbij dient een onderwijsinstelling zich bewust te zijn dat deze studenten na binnenkomst mogelijk behoefte hebben aan een ander soort begeleiding dan autochtone leerlingen. Bij sommige opleidingen in het hoger onderwijs blijken allochtone studenten (tijdens de propedeuse) eerder uit te vallen dan autochtone studenten¹². De oorzaken liggen onder andere in de gewenning aan het (culturele) klimaat van opleidingen, aansluitingsproblemen en beheersing van de Nederlandse taal. Meerdere hogescholen, vooral in de grote steden, zetten daartoe op verschillende wijze (cultureel) diversiteitsbeleid in¹³.

Onderzoekspopulatie N=4324	Etniciteit							
	Allochtoon N=837				Autochtoon N=3486			
	Totaal	Mbo	Havo	Vwo	Totaal	Mbo	Havo	Vwo
Naar het buitenland	4%	3%	5%	5%	4%	3%	4%	5%
Werken	9%	17%	9%	3%	5%	16%	3%	1%
Verder studeren	87%	80%	86%	93%	91%	81%	93%	94%
Hbo	64%	93%	92%	14%	64%	98%	95%	18%
Hbo - bachelor	87%	76%	94%	100%	95%	87%	97%	99%
Hbo - Ad	13%	24%	7%	0%	5%	13%	3%	1%
Wo	36%	7%	9%	86%	36%	2%	5%	82%
Voltijd hbo	86%	81%	89%	95%	92%	80%	96%	97%
Deeltijd/Duaal hbo	14%	19%	11%	5%	8%	20%	4%	3%

Tabel 3. Studiekeuze verdeeld naar etniciteit

1.5 Leerlingen kiezen regionaal

De oriëntatie en beoogde keuze voor een instelling is voor zowel hbo als wo sterk regionaal gebonden, zo blijkt uit onze analyse van 11 (grote en kleine, bekostigde en niet-bekostigde) hogescholen en 5 universiteiten. Daarbij is voor het begrip 'regio' aangesloten bij de zogeheten Nielsen indeling in vijf regio's: Noord, Oost, Zuid, West en Stad¹⁴. Dit is een regionale indeling welke geregeld gebruikt wordt in marktonderzoek. Zo trekt Hogeschool Utrecht naar verwachting met name belangstelling uit de regio's West en Oost en Radboud Universiteit Nijmegen uit de regio's Oost en Zuid.

“De meeste jongeren oriënteren zich met name op onderwijsinstellingen in de eigen regio.”

Discussie

Het werven van studenten buiten het regionale voedingsgebied van een onderwijsinstelling leidt volgens de uitkomsten van het NSKO nauwelijks tot een aanzienlijke vergroting van de instroom, tenzij deze onderwijsinstelling zich hierbij extra onderscheidt met een specifiek profiel (bijvoorbeeld sterke nadruk op ondernemerschap). In dat geval beantwoordt deze instelling mogelijk aan de belangstelling van jongeren met een beperkte regionaal gebonden oriëntatie. Dit is in lijn met de uitkomsten van NSKO 2011 (zie ook paragraaf 1.8). Ook reistijden worden door (de) centrale (overheids)investeringen in het spoor- en hoofdwegenet verkleind, wat de mobiliteit van studenten vergroot¹⁵. Een pro-actieve houding van instellingen naar studenten toe is in dit geval gewenst.

1.6 Belangstelling voor 'top' sectoren afgelopen jaren vrijwel gelijk

Economie, Techniek en Gezondheidszorg vormen de 'top drie' van hbo-sectoren met de grootste belangstelling. Deze volgorde is, ondanks dat de resultaten vanwege een iets andere indeling in sectoren in 2010 en 2011 niet geheel te vergelijken zijn met het NSKO 2012, in het NKSO van de afgelopen drie jaar niet gewijzigd. De voorkeur voor de andere sectoren wijkt wel af van eerdere jaren. De belangstelling voor Economie is in het hbo verreweg het grootst, ongeacht geslacht en etniciteit.

Gedrag & Maatschappij, Gezondheid, Techniek en Economie vormen de 'top vier' van wo-sectoren met de grootste belangstelling. De voorkeur voor de sectoren Economie, Techniek en Gezondheidszorg is over de afgelopen drie jaar in het NSKO ongewijzigd. Dat de sector Gedrag & Maatschappij op de eerste plaats komt, is in vergelijking met eerdere jaren opvallend. De voorkeur voor de overige sectoren wijkt af van voorgaande jaren.

Resultaten NSKO 2012 - Oriëntatie en beoogde sector¹⁶

Hbo

Tabel 4 laat zien dat de 'top drie' hbo-sectoren (blauw) waarop jongeren zich oriënteren, bestaat uit: 'Economie' (52%), 'Gezondheidszorg' (30%) en 'Sociaal-Agogisch' (25%). De 'top drie' van hbo-sectoren waarbinnen respondenten een opleiding willen volgen, bestaat uit: 'Economie' (38%), 'Techniek' (17%) en 'Gezondheidszorg' (14%).

Vrouwen oriënteren zich relatief vaker op de hbo-sectoren 'Gezondheidszorg' (39%), 'Pedagogisch' (33%) en 'Sociaal-Agogisch' (35%) dan mannen (resp. 18%, 12% en 13%). Mannen (42%) oriënteren zich significant vaker op de hbo-sector 'Techniek' dan vrouwen (10%);

Autochtonen (25%) oriënteren zich relatief vaker dan allochtonen (15%) op de hbo-sector 'Pedagogisch'. Allochtonen hebben een sterkere voorkeur voor de hbo-sector 'Economie' (45%) ten opzichte van autochtonen (36%). Autochtonen (16%) hebben een sterkere voorkeur voor de hbo-sector 'Gezondheidszorg' (16%) ten opzichte van allochtonen (8%).

Hbo	Oriëntatie (onbeperkte oriëntatiemogelijkheden*)					Beoogde keuze (één keuzemogelijkheid)				
	Totaal A=4302	Man A=1744	Vrouw A=2557	Allochtoon A=766	Autochtoon A=3536	Totaal N=2357	Man N=1065	Vrouw N=1291	Allochtoon N=447	Autochtoon N=1909
Economie	52%	58%	48%	59%	51%	38%	41%	35%	45%	36%
Techniek	24%	42%	10%	23%	24%	17%	30%	5%	16%	17%
Gezondheidszorg	30%	18%	39%	26%	31%	14%	8%	19%	8%	16%
Sociaal-Agogisch	25%	13%	35%	27%	24%	10%	5%	14%	13%	9%
Pedagogisch	23%	12%	33%	15%	25%	10%	5%	13%	7%	10%
Kunst	14%	8%	20%	14%	14%	5%	3%	6%	6%	5%
Landbouw	4%	4%	5%	2%	5%	2%	2%	2%	2%	2%

Tabel 4. Oriëntatie en beoogde studiekeuze in het hbo

* Het aantal antwoorden (A) dat in totaal gemiddeld door het aantal respondenten (N) wordt gegeven is 1,8. Voor vrouwen ligt dit gemiddeld hoger (2,0) dan bij mannen (1,6) en bij autochtonen (1,9) hoger dan bij allochtonen (1,7).

Wo

De 'top drie' wo-sectoren (blauw) waarop georiënteerd wordt, is: 'Gedrag & Maatschappij' (47%), 'Economie' (35%) en 'Gezondheid' (35%). De 'top drie' van wo-sectoren waarbinnen respondenten een opleiding willen volgen, is: 'Gezondheid' (20%), 'Gedrag & Maatschappij' (20%) en 'Techniek' (16%).

Vrouwen oriënteren zich significant vaker op de wo-sectoren 'Gezondheid' (43%) en 'Gedrag & Maatschappij' (60%) dan mannen (resp. 26% en 34%). Mannen oriënteren zich significant vaker op de wo-sectoren 'Economie' (42%) en 'Techniek' (44%) dan vrouwen (resp. 29% en 16%). Tussen allochtone en autochtone studenten lijkt weinig verschil te bestaan in hun oriëntatie en studiekeuze in het wo.

Discussie

De belangstelling voor althans een aantal sectoren wordt, zoals in Tabel 4 en 5 aangegeven, in zekere mate gerelateerd aan geslacht en etniciteit. Dit ondanks de vele inspanningen die de overheid en andere instanties al vele jaren leveren om bijvoorbeeld vrouwen meer te interesseren voor technische opleidingen en mannen voor de lerarenopleidingen. Bekend is dat jongeren al vanaf de vroegste levensfase hun perceptie over een bepaalde sector (of beroep) door eigen ervaringen, door invloed van ouders, familie of vrienden en door de grote rol van de media ontwikkelen en hun belangstelling gaan toespitsen¹⁷. Wat dan afvalt, komt er later niet gemakkelijk meer bij. Dit is de reden van landelijke en regionale acties om al in het basisonderwijs (en in ieder geval voor de havo/vwo-profiel- en vmbo-sectorkeuze) te starten met het verbreden van de belangstelling van jongeren voor de maatschappelijke domeinen. Hogescholen en universiteiten zitten vooralsnog aan het einde van dit keuzetraject. Op basis van dit gegeven nemen wij aan dat de marges om met hun profilering keuzeprocessen te beïnvloeden, worden beperkt door deze randvoorwaarde; dit is onder andere af te lezen uit de trechtering van de oriëntatie van jongeren naar de daadwerkelijke keuze van jongeren voor een bepaalde sector (zie Tabel 4 en Tabel 5). Daarentegen laat dit perspectief ook ruimte voor een betere profilering; de oriëntatie is niet gelijk aan en enigszins breder dan de beoogde keuze. In het proces van oriëntatie tot de daadwerkelijke keuze is ruimte om jongeren voor

een bepaalde studie in een andere sector te interesseren. Belangrijk is dat onderwijsinstellingen scherp in beeld hebben wat jongeren precies zoeken in een vervolgopleiding. In hoofdstuk 2 gaan we daar dieper op in.

1.7 Ieder vo-profiel matcht meestal met één en hooguit met twee sectoren in het hoger onderwijs

De profielkeuze van jongeren in het voortgezet onderwijs vertaalt zich (behalve voor de oriëntatie van leerlingen met het profiel C&M) in een belangstelling voor vooral één of twee sectoren in het hbo of wo. Dit geldt ook, maar in iets mindere mate, voor de oriëntatie op een vervolgsector van jongeren met een combinatieprofiel Natuur (N&T/N&G) of Maatschappij (C&M/E&M). Bij de profielen N&T en E&M is dit belangstellingspatroon het meest afgetekend als gekeken wordt naar de leerlingen die een voorkeur hebben voor het hbo. Als gekeken wordt naar het wo is dit bij de natuurprofielen N&T en N&G het geval.

Resultaten NSKO 2012 - Vergelijking huidige en toekomstige sector

Alle leerlingen van het mbo, de havo en het vwo (behalve met het profiel C&M) oriënteren zich naar verwachting voor een vervolgopleiding met name in een sector binnen het vakgebied van hun huidige opleidingsprofiel. Voorbeelden:

- Mbo-leerlingen die Onderwijs/Samenleving volgen oriënteren zich met name op de sectoren 'Pedagogisch' en 'Sociaal-Agogisch'.
- Havo/vwo-leerlingen die E&M volgen oriënteren zich met name op de sector 'Economie'.

Ook de beoogde keuze van deze leerlingen voor een vervolgopleiding valt met name in een sector in het verlengde van de sector waarin hun huidige opleiding valt. In Tabel 6 en Tabel 7 zijn de meest in het oog springende percentages blauw gedrukt.

Hbo

Van havo- en vwo-leerlingen die een C&M- of N&G-profiel volgen is de oriëntatie en beoogde keuze voor een vervolgsector meer verdeeld over verschillende sectoren dan van leerlingen met het profiel E&M (83%-64% Economie) of N&T (86%-67% Techniek). Opvallend is dat leerlingen met het profiel N&G minder dan E&M

Wo	Oriëntatie (onbeperkte oriëntatiemogelijkheden*)					Beoogde keuze (één keuzemogelijkheid)				
	Totaal A=3434	Man A=1620	Vrouw A=1815	Allochtoon A=635	Autochtoon A=2798	Totaal N=1379	Man N=672	Vrouw N=708	Allochtoon N=256	Autochtoon N=1124
Gedrag & Maatschappij	47%	34%	60%	46%	48%	20%	14%	26%	21%	20%
Gezondheid	35%	26%	43%	40%	34%	20%	14%	26%	25%	19%
Techniek	30%	44%	16%	29%	30%	16%	26%	6%	15%	16%
Economie	35%	42%	29%	33%	36%	15%	20%	11%	11%	16%
Taal & Cultuur	28%	23%	34%	26%	29%	9%	6%	12%	6%	10%
Recht	24%	21%	26%	29%	23%	8%	6%	9%	11%	7%
Natuur	27%	30%	25%	26%	27%	7%	9%	5%	6%	7%
Onderwijs	13%	10%	16%	13%	13%	2%	1%	4%	3%	2%
Landbouw	5%	4%	6%	2%	5%	1%	1%	2%	0%	2%

Tabel 5. Oriëntatie en beoogde studiekeuze in het wo

Gedifferentieerde ketenaanpak op basis van loopbaanankers

Sinds 2008 brengt Hobéon samen met Markteffect en Icares jaarlijks het Nationaal Studiekeuze Onderzoek (NSKO) uit. Het NSKO laat zien welke keuzes jongeren maken ten aanzien van een studie in het hoger onderwijs. Dit jaar is het NSKO uitgebreid met onderliggende drijfveren voor die keuzes. Daarvoor is gebruik gemaakt van de acht zogeheten loopbaanankers van Schein. De hierop gebaseerde analyses bieden een schat aan informatie voor allen die een rol spelen in het boeien en binden van jongeren voor en in het hoger onderwijs: de instellingen zelf, het toeleverend onderwijs en de werkveldpartners.

Fingerprint

Eén onderzoeksgegeven springt er op voorhand uit: aan elke keuze voor een specifieke opleiding ligt een specifieke combinatie van deze loopbaanankers ten grondslag, een specifieke 'fingerprint'. Dat is op zich misschien niet verrassend, maar het NSKO laat zien dat die fingerprints mogelijk nog specifiek en onderscheidender zijn, dan u en ik al dachten. De gevolgen daarvan zijn vergaand en het voert te ver om ze op deze plek in extenso te belichten. Ik licht er niettemin een paar uit.

Uitdaging

Zoals bekend, is de instroom van vwo'ers in het hbo al jaren dalend en beperkt van omvang. Diverse hogescholen hebben de ambitie om de komende jaren meer vwo'ers te werven. Het is belangrijk dat deze hogescholen zich realiseren dat deze doelgroep geheel andere drijfveren heeft dan de huidige hbo-instromers, waaronder ook de vwo'ers die nu al voor het hbo opteren. Zo scoren vwo'ers die nu voor wetenschappelijk onderwijs kiezen veel hoger op het anker Uitdaging dan vwo'ers die nu al naar het hbo gaan. Wie als hogeschool te ver doorschiet in het realiseren van een leeromgeving die beantwoordt aan de drijfveren van vwo'ers met in eerste aanleg een belangstelling voor het wetenschappelijk onderwijs, loopt het risico van academisering.

Differentiëren

Het NSKO laat ook zien dat aan de belangstelling voor verwante sectoren in hbo en wo verschillende drijfveren ten grondslag liggen. Het is interessant om bijvoorbeeld naar de sector Techniek te kijken, omdat er al jaren campagnes zijn om de belangstelling voor deze sector te vergroten. Dit onderzoek wijst uit dat studenten met belangstelling voor hbo Techniek vooral gedreven worden door de ankers Uitdaging, Management en Ondernemen. Bij de universitaire pendant is dat vooral (en nog meer uitgesproken dan in het hbo) het anker Ondernemen. De andere twee genoemde ankers zijn aanzienlijk minder

prominent aanwezig in de fingerprint. Ook laat het NSKO zien dat sectoren die in bèta-techniekcampagnes in één aanpak worden meegenomen, zoals Landbouw en (in het wo) Natuur, geheel andere fingerprints hebben. Er zijn dus meerdere redenen voor opleidingen en werkveld om in dergelijke campagnes nog meer te differentiëren en specifieke accenten aan te brengen overeenkomstig de specifieke doelgroep. Dit brengt me bij de derde en laatste observatie.

Ketenaanpak

De NSKO-rapportage werpt licht op één fase in het langdurige keuzeprocess van jongeren. Een proces dat begint in de eerste levensjaren en tot een eerste afronding komt bij intrede op de arbeidsmarkt. Een complex proces van afstrepen, waarbij jongeren op basis van allerlei informatie hun beeld aanscherpen van een opleiding en/of van een maatschappelijk perspectief dat past bij hun drijfveren. Toch zijn er enkele maanden voor de uiteindelijke studiekeuze vaak nog veel opties over. De grote aantallen uitvallers en overstappers in het eerste jaar van het hoger onderwijs illustreren hoe problematisch het keuzeprocess kennelijk is.

Het is al vaker betoogd dat hogescholen en universiteiten hierin een vergaande verantwoordelijkheid dragen, samen met het toeleverend onderwijs en met werkveldpartners. Samen moeten zij één consistente aanpak inzetten voor het voorlichten, het begeleiden én het opleiden van jongeren. Bovendien moeten zij jongeren gezamenlijk een loopbaanperspectief bieden dat past bij wat hen werkelijk drijft, bij hun specifieke fingerprint. Hoe vroeger in de studieloopbaan, hoe beter. Het NSKO-rapport onderstreept het belang van een gedifferentieerde aanpak en biedt heel veel bouwstenen om jongeren daarin goed te bedienen. Winst voor alle partijen.

*Fred de Bruijn
partner bij Hobéon*

en N&T een specifieke voorkeur hebben voor de sector waarvoor zij in principe worden opgeleid (68%-39% Gezondheidszorg). C&M is daar niet mee vergelijkbaar, omdat aan dit profiel meerdere sectoren verbonden zijn.

Voor havo- en vwo-leerlingen met een combinatieprofiel (CM/ Combinatieprofiel Maatschappij of CN/Combinatieprofiel Natuur) is de oriëntatie voor een sector naar verwachting breder dan de oriëntatie voor een sector van leerlingen met een specifiek profiel.

Wo

Bij leerlingen die een voorkeur hebben voor een vervolgstudie in het wo is eenzelfde lijn te zien als voor het hbo. De leerlingen oriënteren zich voor een vervolgopleiding met name op een sector binnen het vakgebied van hun huidige opleidingsprofiel. Deze lijn is wel minder duidelijk te herkennen. De procentuele verhouding oriëntatie ten opzichte van de beoogde keuze is bovendien lager dan bij het hbo.

Discussie

Een opleiding die haar instroom wil verbreden naar jongeren met meer of andere profielen, kan zich op basis van de uitkomsten van het NSKO 2012 het beste profileren naar leerlingen met een C&M-profiel of één van de combinatieprofielen. Leerlingen met deze profielen oriënteren zich namelijk breder dan leerlingen met een E&M of N&T (hbo) of N&T en N&G profiel (wo). Hierbij gelden wel restricties, want onderwijsinstellingen hebben in het kader van de

wet 'Versterking Besturing' de plicht om in hun publiciteit, met name op de eigen website, de opleidingsnaam en -gegevens te gebruiken zoals deze vermeld staan in het Croho-register. Het is van belang dat studenten kunnen beschikken over duidelijke studiekeuze-informatie en zij moeten er vanuit kunnen gaan dat de voorlichting door hoger onderwijsinstellingen juist en volledig is¹⁸.

Hobéon realiseert zich echter dat de praktijk wellicht niet zo zwart-wit is als de conclusie "Ieder profiel matcht met vooral één, maar hooguit twee sectoren in het hoger onderwijs" doet voorkomen. Op de gemeten belangstelling in mei (resultaten NSKO) zijn nog allerlei factoren van invloed die de uiteindelijke studiekeuze bepalen. Belangrijke factoren zijn de wijze van voorlichting en de intakegesprekken voor, aan en na de poort. In het maken van bewuste keuzes bestaan wellicht verschillen tussen mbo'ers, havisten en vwo'ers, omdat de één meer of minder standvastig is in zijn of haar oorspronkelijke keuze dan de ander.

Onze ervaring op het gebied van accreditatie en certificering in het hoger onderwijs laat zien dat instrumenten zoals intakegesprekken en -assessments zo nu en dan ingezet worden als (negatieve) selectiemethodiek in het kader van rendementsverhoging en/of uitvalbeperking. Er moet echter ook aandacht zijn voor het binden en boeien van studenten en de match tussen hun behoeftes en het onderwijsaanbod (positieve selectie).

Profiel havo en vwo naar keuze hbo	Oriëntatie (onbeperkte oriëntatiemogelijkheden)						Beoogde keuze (één keuzemogelijkheid)					
	C&M N=335	E&M N=731	N&G N=275	N&T N=155	CM N=111	CN N=235	C&M N=335	E&M N=729	N&G N=274	N&T N=155	CM N=110	CN N=236
	Economie	39%	83%	22%	28%	68%	23%	28%	64%	12%	12%	52%
Gezondheidszorg	32%	18%	68%	14%	18%	50%	12%	8%	39%	5%	4%	29%
Kunst	37%	10%	11%	6%	36%	8%	16%	3%	3%	3%	10%	2%
Landbouw	2%	2%	11%	4%	4%	11%	1%	1%	4%	2%	0%	2%
Pedagogisch	38%	21%	28%	7%	33%	24%	17%	8%	11%	3%	15%	6%
Sociaal-Agogisch	42%	25%	25%	6%	31%	10%	19%	8%	6%	3%	14%	1%
Techniek	2%	10%	28%	86%	5%	66%	1%	5%	19%	67%	1%	46%

Tabel 6. Match tussen huidige profiel en toekomstige hbo-profiel voor havisten en vwo'ers

Profiel (havo en) vwo naar keuze wo	Oriëntatie (onbeperkte oriëntatiemogelijkheden)						Beoogde keuze (één keuzemogelijkheid)					
	C&M N=150	E&M N=311	N&G N=172	N&T N=140	CM N=159	CN N=450	C&M N=150	E&M N=310	N&G N=171	N&T N=139	CM N=158	CN N=450
	Economie	11%	72%	21%	26%	57%	18%	1%	38%	12%	10%	17%
Gezondheid	18%	7%	72%	19%	3%	62%	8%	3%	46%	7%	1%	37%
Taal & Cultuur	61%	27%	16%	17%	65%	13%	30%	7%	3%	5%	18%	3%
Landbouw	6%	2%	9%	6%	1%	6%	0%	1%	4%	3%	1%	1%
Onderwijs	24%	12%	12%	6%	26%	8%	6%	3%	2%	0%	3%	1%
Gedrag & Maatschappij	72%	61%	47%	16%	90%	26%	40%	27%	16%	6%	42%	7%
Techniek	3%	6%	20%	77%	2%	52%	0%	2%	7%	53%	1%	27%
Natuur	5%	5%	40%	33%	6%	51%	1%	1%	7%	11%	1%	13%
Recht	25%	46%	13%	8%	48%	9%	11%	18%	4%	2%	13%	1%

Tabel 7. Match tussen huidige profiel en toekomstige wo-opleiding voor (havisten en) vwo'ers

1.8. Geen grote veranderingen in naamsbekendheid

In de spontane (open vraag) en geholpen naamsbekendheid (vraag met keuzelijst), de oriëntatie en de beoogde keuze voor hbo- of wo-instellingen over een periode van drie jaar blijkt dat enige wisselingen hebben plaatsgevonden, maar de top is vrijwel gelijk gebleven.

Resultaten NSKO 2012 - Naamsbekendheid, oriëntatie en beoogde keuze instelling

Hbo

De 'top vijf' van hbo-instellingen die in de spontane naamsbekendheid genoemd zijn, bestaat uit: Hogeschool Inholland (36%), Hogeschool Utrecht (30%), Hogeschool van Amsterdam (27%), Fontys Hogescholen (25%) en Hogeschool Rotterdam (21%). Ten opzichte van 2011 zijn er geen verschillen in de 'top vier'.

De 'top vijf' van hbo-instellingen die in de geholpen naamsbekendheid genoemd zijn, bestaat uit: Hogeschool Inholland (67%), LOI (66%), Hogeschool Utrecht (48%), Fontys Hogescholen (47%) en Hogeschool van Amsterdam (45%). Ten opzichte van 2011 zijn er nauwelijks verschillen, alleen Fontys Hogescholen en Hogeschool van Amsterdam zijn van plaats gewisseld.

De 'top vijf' van hbo-instellingen waarop leerlingen zich oriënteren, is: Hogeschool Utrecht (21%), Fontys Hogescholen (15%), Hogeschool Rotterdam (15%), Hogeschool van Amsterdam (15%) en Avans Hogeschool (14%).

De 'top vijf' van hbo-instellingen waarbinnen respondenten een opleiding willen volgen, is (beoogde keuze): Hogeschool Utrecht (11%), Hogeschool van Amsterdam (9%), Hogeschool Rotterdam, De Haagse Hogeschool (8%), Fontys Hogescholen (8%) en Avans Hogeschool (8%). Ten opzichte van 2010 en 2011 zijn hier enige verschillen.

In 2011 hadden leerlingen de meeste belangstelling voor Hogeschool Utrecht (13%), Fontys Hogescholen (8%), Hogeschool van Amsterdam (7%), Avans Hogeschool (7%) en de Hogeschool van Rotterdam (7%). In 2010 waren dit Hogeschool Utrecht (12%), Fontys Hogescholen (11%) en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (7%).

Wo

De 'top vijf' van wo-instellingen die in de spontane naamsbekendheid genoemd zijn, bestaat uit: Universiteit Utrecht (64%), Universiteit van Amsterdam (63%), Vrije Universiteit (59%), Rijksuniversiteit Groningen (54%) en Universiteit Leiden (54%).

Ten opzichte van 2011 is de 'top vijf' precies hetzelfde gebleven.

De 'top vijf' van wo-instellingen die in de geholpen naamsbekendheid genoemd zijn, bestaat uit: Universiteit van Amsterdam (87%), Technische Universiteit Delft (87%), Universiteit Utrecht (85%), Universiteit Leiden (84%) en Erasmus Universiteit (82%). Ten opzichte van 2011 is de 'top vijf' nagenoeg hetzelfde gebleven alleen zijn de nummers 2 t/m 4 van plaats gewisseld.

De 'top vijf' van wo-instellingen waarop leerlingen zich oriënteren, is: Universiteit Utrecht (35%), Radboud Universiteit Nijmegen (30%), Universiteit Leiden (23%), Universiteit van Amsterdam (23%) en Erasmus Universiteit (17%).

De 'top vijf' van wo-instellingen waarbinnen respondenten een opleiding willen volgen, is (beoogde keuze): Universiteit Utrecht (17%), Radboud Universiteit Nijmegen (14%), Universiteit Leiden (11%), Rijksuniversiteit Groningen (9%) en Universiteit van Amsterdam (9%).

In 2011 hadden leerlingen de meeste belangstelling voor Universiteit Utrecht (16%), Radboud Universiteit Nijmegen (12%), Universiteit van Amsterdam (11%), Technische Universiteit Delft (7%) en Universiteit Leiden (7%). In 2010 waren dit Universiteit Utrecht (14%), Universiteit Leiden (11%) en Radboud Universiteit Nijmegen (10%).

Overige resultaten

- Bij de hbo'ers zien we minder duidelijk dan bij het wo een verband tussen oriëntatie en de keuze voor een instelling. De 'top vijf' qua oriëntatie in het wo is vrijwel identiek aan de 'top vijf' qua keuze. Bij het hbo is de volgorde anders.
- Opvallend is dat de Hogeschool van Rotterdam en De Haagse Hogeschool met name de belangstelling trekken van mbo'ers en havisten. Voor de andere hogescholen hebben zowel mbo'ers, havisten en vwo'ers belangstelling.
- Bij de ene hogeschool oriënteren meer allochtone studenten zich (Hogeschool van Rotterdam, Hogeschool van Amsterdam, en De Haagse Hogeschool) en bij de andere zijn dit meer autochtonen (Fontys Hogescholen en Avans Hogeschool). Bij Hogeschool Utrecht is het percentage allochtone en autochtone studenten nagenoeg gelijk.
- De keuze qua oriëntatie is, voor zowel hbo als wo, sterk regionaal gebonden.
- Leerlingen die een voorkeur hebben voor de Associate degree-opleiding oriënteren zich het meest bij Inholland (26,5%), Hogeschool Rotterdam (24,0%) en Hogeschool Utrecht (13,6%). Als ze een keuze moeten maken, dan kiezen deze leerlingen uiteindelijk het meest voor Hogeschool Rotterdam (20,1%), Inholland (8,2%) en Hogeschool van Amsterdam (8,2%).

Discussie

De naamsbekendheid van onderwijsinstellingen blijkt erg constant, of het nu om spontane naamsbekendheid gaat of geholpen naamsbekendheid (dat laatste wil zeggen naamsbekendheid op basis van een overzicht van instellingen). Grote instellingen, zowel in het hbo als in het wo, staan hierbij bovenaan. Uitgesproken (inter)nationale profilering op een specifiek gebied, zoals de Design Academy Eindhoven of de Wageningen Universiteit, resulteert nauwelijks in een grote naamsbekendheid bij de totale doelgroep. Deze instellingen staan, zo nemen wij aan, wel degelijk op het netvlies van jongeren met een grote belangstelling voor respectievelijk design en landbouw.

Een grote naamsbekendheid van een instelling vertaalt zich niet één-op-één in een groot aantal jongeren dat bij die instelling een opleiding overweegt te volgen. Zo staat Inholland qua naamsbekendheid aan de top in het hbo, maar komt het niet terug in de top-5 van hogescholen waarop jongeren zich oriënteren voor een mogelijke studiekeuze. Ook bij de universiteiten vertaalt de prominente naamsbekendheid van beide Amsterdamse universiteiten zich niet in een navenant grote oriëntatie van jongeren in het kader van hun studiekeuze. Dit fenomeen, dat het belang van naamsbekendheid als zodanig relativeert, komt overeen met de uitkomsten van het NSKO 2011. In relatieve zwaarte (op een schaal van 0 tot 1) was toen de opleiding verreweg de belangrijkste factor (0.4), vóór onderwijsinstelling en baanperspectief (beide 0.2) en vóór vestigingsplaats en praktijkgerichtheid (beide 0.1).

HOOFDSTUK 2

Wat zoeken jongeren in een opleiding?

Deel I van de vragenlijst van het NSKO 2012 brengt de belangstelling van jongeren voor het hoger onderwijs in beeld. Om daar als instelling goed op in te spelen is het belangrijk zicht te hebben op de onderliggende keuzemotieven. In het tweede deel van het NSKO 2012 zijn daartoe van 1058 jongeren hun 'loopbaanankers' bepaald. Een loopbaananker is een combinatie van waargenomen competentie terreinen, drijfveren en waarden die jongeren hun leven lang meenemen. Het geeft aan wat hun belangrijkste aspiraties voor de toekomst zijn. In lijn hiermee zoeken jongeren studies die hen de kans bieden om zich in de richting van een anker verder te ontwikkelen.

In dit hoofdstuk relateren we de ankers aan enerzijds keuzes voor sectoren in het hoger onderwijs en anderzijds aan kenmerken van de instromers, zoals vooropleiding, geslacht en etniciteit. Onderzoek van Schein¹⁹ heeft geleid tot acht loopbaanankers. In het NSKO 2012 zijn deze vertaald naar waarden, motieven en aspiraties van jongeren in relatie tot studiekeuze (zie Tabel 8). Mensen hebben doorgaans meerdere ankers²⁰. In het NSKO zijn daarom van elke respondent de twee belangrijkste ankers

vastgesteld. Daardoor tellen de tabellen in dit deel niet op tot 100% maar tot 200%. Alle ankers blijken in de groep respondenten in ongeveer dezelfde mate voor te komen. Op basis van de 'top twee' ankers per respondent zijn de resultaten in dit hoofdstuk tot stand gekomen. Bij de tabellen in dit hoofdstuk is aangegeven wat de meest (blauw; >30%) en minst (vetgedrukt; laagste getal onder de 20%) belangrijke drijfveren zijn van jongeren die zich op een bepaalde hbo-sector oriënteren.

Anker	Omschrijving
<i>Dienstverlening</i>	Deze leerlingen kiezen voor een opleiding om bepaalde idealen te bereiken. Zij zijn meer gericht op deze idealen zoals het dienen van de mensheid, het helpen van een land of het verbeteren van het milieu, dan op de feitelijke talenten of competentie terreinen waar het hier om gaat.
<i>Uitdaging</i>	Deze leerlingen raken gemotiveerd door het aangaan van uitdagingen. Ze zijn competitief en ambitieus ingesteld en leggen zich niet vast op één functionele vaardigheid, ze willen hun superioriteit zoeken en bewijzen door het aangaan van confrontaties. Ze zoeken variatie en steeds nieuwe uitdagingen.
<i>Autonomie</i>	Deze leerlingen worden niet graag ingeperkt door de regels/normen van andere mensen of procedures en richtlijnen. Ze willen dingen op hun eigen manier doen, in hun eigen tempo en volgens hun eigen standaard.
<i>Levensstijl</i>	Deze leerlingen vinden het belangrijk om hun individuele behoeften, hun familie en hun school te verenigen met een opleiding. De mogelijkheid om zaken te combineren, ofwel flexibiliteit, is voor deze leerlingen een keuzemotief.
<i>Ondernemen</i>	Deze leerlingen zoeken een opleiding waardoor zij nu of in de toekomst zelf (nieuwe) zaken kunnen ontwikkelen of creëren op basis van hun eigen voorwaarden. Hun creatieve drang komt voort uit de wil om een ondernemer te worden, die op eigen kracht kan overleven en economisch succesvol is.
<i>Technische expertise</i>	Deze leerlingen merken dat zij zeer getalenteerd en sterk gemotiveerd zijn voor een bepaald soort werk. Zij zullen keuzes maken waarbij ze hun deskundigheid en talent kunnen ontwikkelen en uitoefenen op een specifiek terrein.
<i>Zekerheid</i>	Deze leerlingen houden zich meer bezig met de context dan de aard van het werk. Hun keuzemotieven zijn gebaseerd op zaken die hen een veilig en zeker gevoel geven.
<i>Management</i>	Deze leerlingen willen managementtaken op zich nemen en later manager worden. Zaken als het verkrijgen van hiërarchische status, een hoog salaris, extra verantwoordelijkheid (in hun werk) en het bijdragen aan het succes van een organisatie spreekt deze leerlingen aan.

Tabel 8. Vertaling van de loopbaanankers naar jongeren die voor een opleidingskeuze staan

2.1 Belangstelling voor verwante hbo- of wo-sector op basis van verschillende ankers

Branches en onderwijsinstellingen kunnen deze inzichten in de ankers van jongeren op verschillende manieren gebruiken voor een betere profilering. Zij kunnen nagaan of hun opleidingsprogramma's en hun marketing- en communicatieactiviteiten (waaronder voorlichting in de media of op een open dag) voor een bepaalde sector of opleiding voldoende beantwoorden aan de aspiraties van jongeren. Daarbij kan een instelling differentiëren naar opleidingsniveau, geslacht en/of etniciteit. Hieronder volgen enkele in het oog springende resultaten met bijbehorende discussiepunten. In de volgende paragrafen worden de uitkomsten van het NSKO beschreven.

Elke sector wordt getypeerd door een unieke combinatie van ankers. Het is opmerkelijk dat in een groot aantal wo- en hbo-sectoren een aanzienlijke belangstelling bestaat onder jongeren met een dienstverlenend anker. Andere ankers zijn in mindere mate vertegenwoordigd. Zo zijn er bijvoorbeeld relatief weinig jongeren met het anker Technische Expertise die zich oriënteren op de wo-sector Onderwijs of relatief weinig jongeren met het anker Zekerheid die zich oriënteren op de wo-sector Techniek. Instellingen kunnen zich afvragen hoe het komt dat bepaalde

ankers onder- of oververtegenwoordigd zijn in een sector, opleidingsniveau, geslacht of etnische afkomst. Hoe komt het bijvoorbeeld dat jongeren met een dienstverlenend anker zich nauwelijks oriënteren op de economische sector? Of, waarom komt het anker Ondernemen vaker voor bij allochtonen dan bij autochtonen?

Het is daarnaast opvallend dat de ankers die het meest voorkomen in een hbo-sector niet altijd gelijk zijn aan de meest voorkomende ankers in een wo-sector. De sector Techniek bijvoorbeeld waar de ankers Uitdaging, Management en Ondernemen in het hbo het meest voorkomen, heeft in het wo vooral aantrekkingskracht op leerlingen met het anker Ondernemen. Een verklaring voor dit verschil is op basis van het uitgevoerde onderzoek niet vast te stellen. Komt dit doordat de perceptie van leerlingen van sectoren in het hbo anders is dan in het wo? Bestaan er karakterverschillen tussen mbo'ers, havisten of vwo'ers in hun oriëntatie en/of het maken van (bewuste) keuzes? Of is de reden dat in enkele sectoren de onderzoekspopulatie te klein is om representatieve uitspraken te doen? Toch zijn de resultaten interessant genoeg om verder na te denken over welk type leerling een bepaalde sector aantrekt tijdens het oriëntatieproces.

“Het Nationaal Studiekeuze Onderzoek laat zien welk type leerling de meeste belangstelling heeft voor een bepaalde sector.”

Als het werkveld behoefte heeft aan een bepaald type jongeren of juist op een bepaald anker veel mogelijkheden biedt voor deze jongeren (denk aan zekerheid en baankansen in de sector Techniek) dan is het zaak om sectoren en opleidingen anders te positioneren en profileren. Op deze manier kan men jongeren met waarden en drijfveren die nu nog ondervertegenwoordigd zijn in het oriëntatieproces gaan aantrekken. Dit kan op het niveau van een opleiding, maar ook op het niveau van een instelling. Een instelling kan bijvoorbeeld binnen een sector nieuwe opleidingen ontwikkelen die gericht zijn op jongeren met waarden en aspiraties die nu nog nauwelijks voor de sector kiezen, maar ook door in bestaande opleidingen een grotere variëteit aan ankers te bedienen. De waarden sluiten elkaar niet per definitie uit. Een opleiding kan bijvoorbeeld technische expertise en vakmanschap combineren met dienstverlenende waarden en ondernemerschap. Een onderwijsinstelling kan de inzichten bovendien gebruiken om (potentiële) studenten (tijdens selectie- of intakegesprekken) beter te adviseren in hun keuzeproces en te gebruiken in bijvoorbeeld de studiebegeleiding. Ook is het bruikbaar bij de inrichting van het pedagogisch-didactisch model om het onderwijs beter af te stemmen op de behoefte van de student.

2.2 Elke sector mobiliseert een unieke combinatie van ankers

De hbo-sector waar leerlingen zich het meest op oriënteren is gekruist met de 'top twee' loopbaanankers waar een leerling zichzelf het beste bij vindt passen. Het NSKO laat zien welke leerling de meeste en ook welke leerlingen de minste belangstelling hebben voor een bepaalde sector. Elke sector wordt getypeerd door een unieke combinatie van ankers, die in meer- of mindere mate aanwezig zijn.

Ook voor het wo geldt dat alle ankers binnen een sector in meer of mindere mate aanwezig zijn. De verdeling over de ankers binnen een wo-sector ligt over het algemeen meer uiteen dan in een hbo-sector. Dit betekent dat er in het hbo een veel sterkere relatie is tussen het anker en de sector. Jongeren met een bepaald anker verwachten dat ze bepaalde waarden en loopbaandoelen vooral in een bepaalde sector waar kunnen maken en in veel mindere mate in andere sectoren.

Resultaten NSKO 2012 - Vergelijking loopbaanankers en oriëntatie op sectoren

We werken de hbo-sector Sociaal-Agogisch hieronder uit, zodat een instelling dit voorbeeld kan gebruiken om de profielen voor andere sectoren op te stellen.

De hbo-sector Sociaal-Agogisch heeft vooral aantrekkingskracht op leerlingen met de ankers Management en/of Dienstverlening

en minder op leerlingen met het anker Uitdaging. Leerlingen die voorkeur hebben voor deze sector kunnen op basis van het NSKO getypeerd worden als enerzijds leerlingen die managementtaken op zich nemen en anderzijds leerlingen die de wil hebben om mensen te helpen. Qua oriëntatie op vervolgonderwijs heeft een deel van de leerlingen dus interesse in Sociaal-Agogische hbo-opleidingen waarmee ze managementtaken kunnen verrichten, hiërarchische status verkrijgen, uitzicht hebben op een hoog salaris, verantwoordelijke taken op zich willen nemen en bij kunnen dragen aan succes. Een ander deel van de leerlingen wil bij kunnen dragen aan een betere maatschappij, leren zieke mensen beter te maken, zichzelf inzetten voor anderen. Leerlingen die behoefte hebben aan uitdagingen en ambitieus en competitief zijn, zijn minder geneigd een opleiding te zoeken in de hbo-sector Sociaal-Agogisch.

Andere resultaten, die ook uit een dergelijke tabel worden afgeleid, zijn de volgende:

- De wo-sector Onderwijs heeft vooral aantrekkingskracht op leerlingen met het anker Dienstverlening en minder op leerlingen met het anker Uitdaging. De spreiding van de leerlingen over de ankers ligt tussen de 7,6% en 45,9%.
- De wo-sector Natuur heeft vooral aantrekkingskracht op leerlingen met de ankers Dienstverlening en/of Levensstijl en minder op leerlingen met het anker Zekerheid. De spreiding van de leerlingen over de ankers ligt tussen de 16,9% en 32,2%.
- Het anker Zekerheid komt binnen de wo-sectoren Economie, Techniek en Natuur het minst voor.

Ankers en oriëntatie sectoren hbo	Economie N=293	Gezondheidszorg N=196	Kunst N=96	Landbouw N=18	Pedagogisch N=152	Sociaal-Agogisch N=156	Techniek N=146
Dienstverlening	16,6%	39,0%	26,3%	33,9%	34,1%	37,6%	19,8%
Uitdaging	18,8%	16,1%	16,2%	16,2%	19,5%	16,4%	38,1%
Autonomie	21,0%	15,1%	23,9%	18,0%	18,0%	21,6%	14,7%
Levensstijl	31,0%	23,5%	22,1%	14,7%	26,0%	19,4%	20,7%
Ondernemen	30,5%	25,8%	31,1%	37,4%	26,3%	21,8%	31,6%
Technisch expertise	23,6%	21,2%	38,0%	24,1%	21,2%	17,2%	21,5%
Zekerheid	30,2%	34,0%	19,9%	33,8%	27,8%	24,6%	21,1%
Management	28,3%	25,3%	22,4%	22,0%	27,0%	41,3%	32,5%

Tabel 9. Kruisings oriëntatie op sectoren hbo en ankers

Ankers en oriëntatie sectoren wo	Economie N=126	Gezondheid N=137	Taal & Cultuur N=111	Landbouw N=20	Onderwijs N=45	Gedrag & Maatschappij N=173	Techniek N=112	Natuur N=105	Recht N=86
Dienstverlening	21,9%	45,7%	31,9%	39,4%	45,9%	43,0%	26,6%	32,2%	26,8%
Uitdaging	30,5%	32,0%	12,5%	23,1%	23,9%	17,7%	27,9%	29,0%	33,0%
Autonomie	26,5%	16,2%	29,5%	11,8%	28,4%	24,6%	16,6%	19,2%	32,0%
Levensstijl	31,3%	23,1%	38,3%	8,1%	27,6%	29,5%	28,4%	30,5%	24,2%
Ondernemen	20,7%	22,9%	20,5%	19,5%	23,4%	22,7%	38,2%	26,5%	14,4%
Technische expertise	26,0%	27,8%	23,7%	21,4%	7,6%	21,0%	25,8%	18,7%	21,7%
Zekerheid	14,6%	19,2%	15,5%	35,1%	26,5%	18,3%	13,2%	16,9%	19,1%
Management	28,5%	13,1%	28,1%	41,6%	16,7%	23,2%	23,4%	27,0%	28,7%

Tabel 10. Kruisings oriëntatie op sectoren wo met ankers

In de tabellen op de volgende pagina is aangegeven wat de meest en minst belangrijke drijfveren zijn van jongeren die zich op een bepaalde hbo- of wo-sector oriënteren.

Oriëntatie sectoren		Meest gedreven door:	Minst gedreven door:
Hbo	Economie	<ul style="list-style-type: none"> Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten 	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving
	Gezondheidszorg	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten 	<ul style="list-style-type: none"> Dingen op je eigen manier doen
	Kunst	<ul style="list-style-type: none"> Vakmanschap, veel leren van docenten die expert zijn op hun gebied Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie
	Landbouw	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten 	<ul style="list-style-type: none"> Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding
	Pedagogisch	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> Dingen op je eigen manier doen
	Sociaal-Agogisch	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Leiderschapsrol ontwikkelen, verantwoordelijk voor het groepsproces 	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie
	Techniek	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie Leiderschapsrol ontwikkelen, verantwoordelijk voor het groepsproces Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> Dingen op je eigen manier doen

Tabel 11. Uitwerking van de oriëntatie op hbo-sectoren naar de drijfveren van jongeren

Oriëntatie sectoren		Meest gedreven door:	Minst gedreven door:
Wo	Economie	<ul style="list-style-type: none"> Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie 	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten
	Gezondheid	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie 	<ul style="list-style-type: none"> Leiderschapsrol ontwikkelen, verantwoordelijk voor het groepsproces
	Taal & Cultuur	<ul style="list-style-type: none"> Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie
	Landbouw	<ul style="list-style-type: none"> Leiderschapsrol ontwikkelen, verantwoordelijk voor het groepsproces Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten 	<ul style="list-style-type: none"> Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding
	Onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> Vakmanschap, veel leren van docenten die expert zijn op hun gebied
	Gedrag & Maatschappij	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie
	Techniek	<ul style="list-style-type: none"> Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten
	Natuur	<ul style="list-style-type: none"> Mensen willen helpen, idealen, bijdragen aan samenleving Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding 	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten
	Recht	<ul style="list-style-type: none"> Steeds nieuwe problemen en uitdagingen, ambitieuze projecten, creativiteit, competitie Dingen op je eigen manier doen 	<ul style="list-style-type: none"> Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten

Tabel 12. Uitwerking van de oriëntatie op wo-sectoren naar de drijfveren van jongeren

2.3 Jongeren in mbo, havo en vwo hebben elk unieke combinatie van ankers

Er is een drievoudige kruistabel gemaakt, die de resultaten weergeeft van de huidige opleiding van leerlingen en hun voorkeur voor een studie in het hbo of wo uitgesplitst naar de 'top twee' van ankers waar zij het meest bij horen. Binnen een groep respondenten met hetzelfde opleidingsniveau (mbo, havo of vwo) zijn alle ankers aanwezig (zie Tabel 13).

De resultaten laten tevens zien dat er verschillen zijn tussen mbo'ers, havisten en vwo'ers die zich oriënteren op het hbo. De mbo'ers verschillen in een aantal opzichten met de havo-leerlingen. Zekerheid en Ondernemen zijn voor de mbo'ers relatief belangrijk, terwijl Autonomie voor mbo'ers nauwelijks van belang is. Vwo-leerlingen die zich oriënteren op het hbo hebben ten opzichte van havisten minder behoefte aan uitdaging en vinden het juist belangrijk om ruimte te hebben voor privé-zaken (anker Levensstijl). Vakkennis ontwikkelen (anker Technische expertise) vindt deze groep echter belangrijker dan de havo-leerlingen. Onder de havo-leerlingen zijn er relatief veel die Management belangrijk vinden.

Resultaten NSKO 2012 - Vergelijking loopbaanankers en huidige- en vervolgopleiding

We werken de mbo'ers die een voorkeur hebben voor het hbo hieronder uit, zodat een instelling dit voorbeeld kan gebruiken om de profielen voor havisten en vwo'ers op te stellen. Mbo'ers die een voorkeur hebben voor een vervolgopleiding in het hbo beschikken het meest over de ankers Zekerheid en/of Ondernemen en het minst over het anker Autonomie. Zij kunnen daarom op basis van het NSKO getypeerd worden als enerzijds

Ankers en studierichting		Mbo	Havo	Vwo
Hbo	Dienstverlening	19,4%	28,2%	22,4%
	Uitdaging	19,9%	23,2%	16,2%
	Autonomie	13,7%	20,5%	23,9%
	Levensstijl	29,6%	23,7%	38,0%
	Ondernemen	34,1%	26,3%	26,2%
	Technisch expertise	25,7%	21,3%	30,1%
	Zekerheid	36,1%	26,5%	20,9%
	Management	21,5%	30,2%	22,5%
	Totaal (N)	129	375	82
Wo	Dienstverlening	-	-	32,2%
	Uitdaging	-	-	27,0%
	Autonomie	-	-	22,9%
	Levensstijl	-	-	26,6%
	Ondernemen	-	-	27,4%
	Technisch expertise	-	-	22,2%
	Zekerheid	-	-	16,9%
	Management	-	-	24,7%
	Totaal (N)	-	-	343

Tabel 13. Kruising huidige studierichting en vervolgopleiding naar ankers

leerlingen die aandacht hebben voor zaken die hen een veilig of zeker gevoel geven en anderzijds leerlingen die aandacht hebben voor zaken die ze nu of in de toekomst zelf kunnen ontwikkelen of creëren. Qua oriëntatie op vervolgonderwijs heeft een deel van de leerlingen dus interesse in opleidingen waarin zij een goede kans hebben op een baan, waarin zij zeker weten dat ze een diploma halen en waarin docenten hen vertellen wat ze moeten doen. Een ander deel van de leerlingen heeft interesse in opleidingen waarbij zij kennis en vaardigheden ontwikkelen om een eigen bedrijf te beginnen, waarin zij hun creativiteit kwijt kunnen, waar zij succesvol mee kunnen worden of waarin zij zelf ideeën kunnen aandragen. Mbo-leerlingen die behoefte hebben om tijdens hun studie een eigen keuze voor een studieroute te maken en zelf de inhoud van een studie willen bepalen, zijn minder geneigd voor een hbo-opleiding te kiezen.

Andere resultaten, die ook uit een dergelijke tabel worden afgeleid, zijn de volgende:

- Havisten die een voorkeur hebben voor het hbo beschikken het meest over de ankers Management en/of Dienstverlening en het minst over het anker Autonomie.
- Vwo'ers die een voorkeur hebben voor het wo beschikken het meest over de ankers Dienstverlening en/of Ondernemen en het minst vaak over het anker Zekerheid.

2.4 Mannen en vrouwen hebben verschillende ankers

Het geslacht is gekruist met de 'top twee' van loopbaanankers waar een leerling zichzelf het beste bij vindt passen. Binnen elk geslacht bestaat een unieke combinatie van ankers, die in meer- of mindere mate aanwezig is. Bij mannen ligt de spreiding over de ankers meer uiteen (16,3% t.o.v. 32,3%) dan bij vrouwen (21,4% t.o.v. 33,5%).

Resultaten NSKO 2012 - Vergelijking loopbaanankers en geslacht

Mannen hebben het meest de ankers Levensstijl en/of Ondernemen en het minst het anker Zekerheid. Vrouwen hebben het meest het anker Dienstverlening en het minst het anker Technische expertise.

Ankers en geslacht	Man N=477	Vrouw N=581
Dienstverlening	21,3%	33,5%
Uitdaging	24,7%	22,4%
Autonomie	23,5%	21,6%
Levensstijl	32,3%	23,2%
Ondernemen	30,2%	25,0%
Technisch expertise	23,0%	21,4%
Zekerheid	16,3%	28,8%
Management	28,7%	24,1%

Tabel 14. Kruising geslacht met ankers

In tabel 15, op de volgende pagina, is aangegeven wat de meest en minst belangrijke drijfveren zijn van mannen en vrouwen.

Geslacht	Meest gedreven door:	Minst gedreven door:
Man	<ul style="list-style-type: none"> Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten Flexibiliteit in opleidingsprogramma, balans tussen studie en privé, ruimte voor zaken naast de opleiding 	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid, zekerheid, grote kans op diploma en baan, duidelijke instructies van docenten
Vrouw	<ul style="list-style-type: none"> Mensen helpen, idealen, bijdragen aan een betere samenleving 	<p>* Alle percentages > 20%. Bij vrouwen is de verdeling over de ankers meer evenredig dan bij mannen.</p>

Tabel 15. Uitwerking van geslacht naar de drijfveren van jongeren

2.5 Verschil in ankers autochtonen en allochtonen is gering

Zijn er verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren? Tabel 16 toont de etniciteit van leerlingen uitgesplitst naar de 'top twee' ankers waar zij het meest bij horen. Alle ankers zijn binnen zowel de allochtone als autochtone groep aanwezig. De verschillen zijn over het algemeen gering. Wel zijn er onder de allochtone jongeren relatief veel met het anker Ondernemen en vinden autochtone jongeren het combineren van een studie met privé-zaken, zoals familie en vrienden belangrijker dan allochtone jongeren.

Resultaten NSKO 2012 - Vergelijking loopbaanankers en etniciteit

Allochtonen hebben het meest het anker Ondernemen en het minst het anker Autonomie. Autochtonen hebben het meest het anker Dienstverlening en/of Levensstijl en het minst het anker Technische expertise. Bij allochtonen ligt de spreiding over de ankers meer uiteen (19,7% t.o.v. 36,1%) dan bij autochtonen (22,4% t.o.v. 28,5%).

Ankers en geslacht	Allochtoon N=188	Autochtoon N=870
Dienstverlening	25,6%	28,5%
Uitdaging	26,3%	22,8%
Autonomie	19,7%	23,1%
Levensstijl	23,3%	28,2%
Ondernemen	36,1%	25,4%
Technische expertise	21,0%	22,4%
Zekerheid	23,1%	23,2%
Management	24,8%	26,5%

Tabel 16. Kruising etniciteit met ankers

In onderstaande tabel is aangegeven wat de meest en minst belangrijke drijfveren zijn van allochtonen en autochtonen.

Etniciteit	Meest gedreven door:	Minst gedreven door:
Allochtoon	<ul style="list-style-type: none"> Ondernemerschap, leren om op creatieve wijze een eigen bedrijf op te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> Dingen op je eigen manier doen
Autochtoon	<p>* Alle percentages liggen tussen de 20% en 30% en laten een minder duidelijk verschil zien dan bij allochtonen.</p>	

Tabel 17. Uitwerking van etniciteit naar de drijfveren van jongeren

Bouwstenen voor profilering

We begonnen deze rapportage met de groeiende betekenis van een goede 'match' tussen de aspiraties en belangstelling van jongeren enerzijds en het opleidingsaanbod in het hoger onderwijs anderzijds. Het kabinet, maar ook de instellingen zelf, leggen de lat op dit punt steeds hoger. Om te komen tot uitdagend en inspirerend onderwijs als randvoorwaarde voor hoge studieprestaties, is het zaak om door middel van profilering nog beter in te spelen op de variëteit aan doelgroepen. De uitkomsten van het NSKO 2012 over de beoogde studiekeuze en onderliggende drijfveren en waarden van jongeren, bieden daarvoor belangrijke bouwstenen. Dit hoofdstuk geeft enkele opties voor profilering en biedt onderwijsinstellingen en branches daarmee aanknopingspunten voor nadere doordenking van de eigen strategie.

3.1 Profilering op een bepaalde doelgroep

Onze studie laat een relevant verschil zien in drijfveren en motieven tussen mbo'ers en de havo- en vwo-leerlingen. Hoe kunnen onderwijsinstellingen hierop meer inspelen?

Bij mbo'ers is volgens het NSKO 2012 sprake van onbenut potentieel. In het licht van de kenniseconomie en de toenemende behoefte aan hoger opgeleiden is verder studeren wenselijk. Echter, er is een groter aantal mbo'ers dat na het vierde leerjaar verder wil studeren, dan afgestudeerden die dit daadwerkelijk doen. Verder leren kan onder andere gestimuleerd worden door Ad-trajecten. De behoefte (hoewel er sprake is van spanning met de feitelijke vraag – zie Hoofdstuk 1) hieraan, zo blijkt uit het NSKO, is nu nog hoger dan het landelijke aanbod van de instellingen.

Ook geeft het NSKO aan dat mbo-studenten en allochtone leerlingen relatief meer interesse hebben in deeltijd en duale opleidingen dan havisten, vwo'ers en autochtone leerlingen. Kennis over de achterliggende redenen kan het hoger onderwijs helpen bij het vormgeven en ontwerpen van opleidingsroutes.

Het NSKO laat ook verschillen zien tussen de drijfveren en aspiraties van mannen en vrouwen uit het voorlaatste en laatste leerjaar van het mbo en het voortgezet onderwijs. Hoewel er veel overeenkomsten zijn, zijn waarden als ondernemen en de balans tussen privé en studie voor mannen in deze leeftijdsgroep gemiddeld genomen belangrijker. Dienstverlening, veiligheid en structuur zijn voor de gemiddelde vrouw belangrijker. Als een sector of opleiding gekenmerkt wordt door een scheve man-

vrouwverdeling, kunnen bepaalde waarden onderbelicht zijn in de opleiding. Opleidingen die hiermee te maken hebben, kunnen nieuwe waarden van de nog ontbrekende doelgroep toevoegen, zonder de oude waarden uit het oog te verliezen. Vaak geldt dat een opleiding mogelijkheden biedt voor verschillende ankers. In de voorlichting wordt dikwijls één anker, één specifieke set van waarden en aspiraties benadrukt. Door dit aan te passen vergroot men de aantrekkelijkheid voor jongeren met andere ankers. Die aanpassing moet verder gaan dan de folder of website en ook terug te vinden zijn in de onderwijspraktijk en het loopbaanperspectief.

De belangstelling van autochtonen en allochtonen is op een aantal punten sterk naar elkaar toegegreid. Onder allochtonen bestaat bijvoorbeeld evenveel belangstelling om verder te leren als onder autochtonen. Toch bestaan er ook verschillen. Mogelijk heeft dit te maken met een andere oriëntatie op de arbeidsmarkt en het feit dat de kansen van vooral niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt slechter zijn dan die van autochtonen. Allochtone jongeren hebben relatief meer belangstelling voor de Associate degree, duale en deeltijdtrajecten. Tevens komt het anker Ondernemen significant vaker voor in deze groep. Studies die gericht zijn op het ontwikkelen van kennis en vaardigheden om een eigen bedrijf te beginnen en opleidingen waarin ze hun creativiteit kwijt kunnen of zelf ideeën kunnen aandragen met het oog op werkzaamheden waarmee ze succesvol worden, vallen bij hen goed in de smaak. Aansluiting bij deze drijfveren en aspiraties, zou ervoor kunnen zorgen dat deze leerlingen eerder belangstelling hebben voor een vervolgstudie en deze ook met groter succes afronden.

3.2 Profilering naar inhoudelijke thema's

Opleidingen kunnen zich profileren door expertise op te bouwen op een specifiek gebied. Zo worden, in het licht van het nationale topsectorenbeleid en in navolging van de Strategische Agenda, instellingen geprikkeld om zich te profileren met een onderwijsomgeving waarin toponderzoek centraal staat. Profilering die hierop het accent legt, zal vooral jongeren aanspreken die Technische expertise als eerste of tweede anker hebben. Aangezien deze groep niet groot is, zal profilering via toponderzoek maar in beperkte mate extra studenten trekken.

De inhoudelijke profilering kan ook het accent leggen op praktijkgericht onderzoek, innovatie en ondernemen in de regio en zorgen voor uitdaging en competitie voor studenten. Onderwijsinstellingen kunnen in navolging van de Strategische Agenda nauwe samenwerking met het bedrijfsleven en andere instellingen aan gaan en studenten betrekken bij innovatie en creatief ondernemerschap. Ook het MKB kan hierin participeren. Dit inhoudelijke profiel is met name aantrekkelijk voor jongeren met Ondernemen en Uitdaging als primaire drijfveer. Een sector als techniek of ook wel economie trekt deze jongeren al. Voor andere sectoren geldt dat een sterkere positionering en profilering op dit terrein nodig is om jongeren te trekken met een anker gericht op ondernemerschap en uitdaging.

3.3 Tot besluit

In de openingsparagraaf van dit rapport gaven we het al aan: profileren is a) een proces van inspelen op belangstellingspatronen van jongeren binnen kaders en b) een proces dat zich in de essentie uitstrekt over de gehele studieloopbaan van jongeren tot aan de toetreding tot de arbeidsmarkt. Het NSKO 2012 biedt uitgebreide informatie over de studiekeuze van jongeren en over hun onderliggende waarden en drijfveren, over nog te benutten belangstellingspotentiëlen en over oriëntaties die al in hoge mate vastliggen. Hieruit kunnen onderwijsinstellingen, samen met hun partners in de keten, bouwstenen halen voor hun profilering. Het laatste hoofdstuk geeft daarvoor enige aanknopingspunten, maar de mogelijkheden zijn groter: in de afstemming tussen vraag en aanbod, de aansluiting op het instroomniveau en de afstemming met het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs (doorlopende leerlijn), bij de selectie en intakegesprekken, tijdens de opleiding in de studiebegeleiding of in de keuze voor een didactisch model.

Kortom, genoeg mogelijkheden voor onderwijsinstellingen, opleidingen en sectoren om, met behulp van de uitkomsten van het NSKO 2012, te werken aan aantrekkelijk en goed onderwijs voor jongeren.

NOTEN

¹ Bron: Monitor Trends in Beeld, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (referentieraming 2012)

² Bron: Kennis die werkt, beeld van het hbo anno 2012, HBO-raad (mei 2012)

³ Een wijziging in de populatie van Nederland wordt hierbij buiten beschouwing gelaten.

⁴ Bron: Hbo-monitor 2011 'De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in het hbo', HBO-raad (juli 2012)

⁵ Bron: De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2016, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (december 2011)

⁶ Het aantal N=2.324 is zonder de respondenten van de categorie 'Weet (nog) niet'. Bij het ontwerp van de vragenlijst is ervoor gekozen om de respondenten die deze categorie invullen, in verband met betrouwbaarheid, uit te sluiten voor het verdere onderzoek. In totaal waren dit 502 respondenten.

⁷ Bron: Waarom niet (meteen) verder studeren?, SCO Kohnstamm Instituut (november 2012)

⁸ Bron: Nieuwsbericht Rijksoverheid - Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (maart 2012). Het aantal opleidingen is sinds de start van de eerste pilotronde in 2005 gestegen tot 140 Ad-programma's veelal aangeboden door bekostigde onderwijsinstellingen. Niet-bekostigde aanbieders hebben in een akkoord met staatssecretaris Zijlstra vastgelegd dat ze streven naar 8000 Ad-studenten in 2020 op tenminste 50 Ad-opleidingen.

⁹ Bron: Monitor Trends in Beeld, Ministerie van OCW (referentieraming 2012). Het aantal eerstejaars Ad-studenten is in 2011 ten opzichte van 2010 met 30% gestegen naar 1540 leerlingen. Toen in 2006 de eerste Ad-pilots van start gingen, waren dit nog 157 studenten.

¹⁰ Bron: Arbeidsmarktanalyse 2011, De Raad van Werk en Inkomen (juli 2011)

¹¹ Bron: FORUM Monitor, Instituut voor multiculturele vraagstukken (juli 2012)

¹² Bron: A. Bakas, V. David, R. Kip, H. van Wolde (2002). 'Het Polderpalet', Management van diversiteit. Goes: Samsom Management Selectie.

¹³ Zie o.a. Beoordelingsrapport 'Inzet G5-middelen' studiesuccesbevordering van niet-westerse allochtone studenten in de vier grote steden, Hobéon (februari 2011)

¹⁴ Een verdere verfijning naar postcode van het huidige woonadres van jongeren is op basis van NSKO 2012 goed mogelijk. In het bestek van deze algemene rapportage wordt hier van af gezien.

¹⁵ Bron: Projecten 2012 in Kaart, Rijksoverheid - Ministerie van Infrastructuur en Milieu

¹⁶ Voor de indeling van hbo-opleidingen naar sectoren is gebruik gemaakt van de indeling van de HBO-raad. Voor de indeling van wo-opleidingen naar sectoren is gebruik gemaakt van de indeling volgens de VSNU (de HOOP-gebieden), welke zijn weergegeven in het Croho-register.

¹⁷ Bron: 'Break gender stereotypes, give talent a change'. Document produced in the framework of the Contract "Renewal n. 1 of VC/2007/0350 - Raising the awareness of companies about combating gender stereotypes", commissioned by the European Commission to the International Training Centre of the ILO in partnership with EUROCHAMBRES.

¹⁸ Rapportage 'De benaming van opleidingen' van de Inspectie van het Onderwijs (februari 2010)

¹⁹ Schein, E.H. (2002). Loopbaanankers; Ontdek je werkelijke waarden. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.

²⁰ Bron: Klapwijk, R. en E. Rommes (2009). Career orientation of secondary school students (m/f) in the Netherlands. International Journal of Technology and Design Education. 19(4): 403-418.

*“Kiezen voor een goed salaris,
een stad met een geweldig studentenleven
of een studie vol uitdaging.
Jongeren verschillen in hun aspiraties
en waarden, wat leidt
tot uiteenlopende studiekeuzes.”*

Advies op maat

Heeft u behoefte om naar aanleiding van de uitkomsten van het NSKO 2012 verder na te denken over het eigen assortiment aan opleidingen? Of heeft u behoefte aan aanvullende informatie op maat voor uw instelling? Deze informatie kan van toegevoegde waarde zijn voor het ontwikkelen en positioneren van uw bestaande en nieuwe opleidingen en uiteraard voor uw communicatiestrategie. We denken dan ook graag met u mee in de vorm van een advies of aanvullende onderzoeksgegevens op maat. Neem hiervoor gerust contact op met Hobéon of met Markteffect.

Om contact op te nemen met Hobéon belt u naar (070) 3066800 en vraagt u naar de heer Fred de Bruijn of u stuurt een e-mail naar f.debruijn@hobeon.nl.

Om contact op te nemen met Markteffect belt u naar (040) 2392290 en vraagt u naar de heer Edgar de Beule of u stuurt een e-mail naar e.debeule@markteffect.nl.

Hobéon, De kracht van kennis.

Wij, 31 adviseurs van Hobéon, vormen een middelgroot, landelijk opererend adviesbureau gericht op strategische vraagstukken van kennisintensieve instellingen zoals instellingen voor (beroeps)onderwijs, bedrijven, brancheorganisaties, beroepsverenigingen en overheidsinstellingen.

Ons vak - verbinden

Wij verbinden uw vraagstuk aan onze expertise, en we nemen u en uw stakeholders mee in onze oplossing. We doen dit als kennispartner op alle niveaus van uw organisatie. We faciliteren uw afstemming met uw ketenpartners, in het samenspel van vraag en aanbod van kennis en kunde.

Ons oog voor kwaliteit - verbeteren

Onze benadering is gericht op uw ontwikkeling. Dit motiveert u en ons en zet de ambities op scherp. De combinatie van meten en verbeteren maakt ons uniek als adviseur en als beoordelaar en certificeerder.

Onze betrokkenheid bij u - vertrouwen

Wij kennen uw domein als geen ander en hebben een robuust netwerk. We zijn al jarenlang een betrouwbare partner gebleken voor onderwijsorganisaties, voor organisaties die kennis en kunde borgen en voor bedrijven die vernieuwing in gang zetten.

Kwaliteit

Hobéon is lid van de Raad van Organisatie-Adviesbureaus (ROA).

Hobéon verleent haar diensten als Evaluatiebureau in het hoger onderwijs en als beoordelende organisatie van EVC-aanbieders.

Hobéon SKO is geaccrediteerd door de Raad van Accreditatie voor persoonscertificering (ISO 17024).

Ons duurzame en duurzaam groeiende relatiebestand is voor ons de belangrijkste graadmeter voor kwaliteit en klanttevredenheid.

Colofon

Nationaal Studiekeuze Onderzoek 2012

Contact

tel.: (070) 3066800

e-mail: communicatie@hobeon.nl

Vormgeving

windkracht-10.nl

Beeldmateriaal

shutterstock.com

Directeur/partner

Wienke Blomen, Rob van der Hoorn

Partners

Fred de Bruijn, Ruud van der Herberg, Willem van Raaijen, Arjo van Trigt

Adviseurs

Henk Benckhuijsen, Hanneke Bleijs, Wienke Blomen, Pietermel Boer, Ger Broers, Foka Brouwer, Fred de Bruijn, Paul van Embden, Hans Frederik, Inge Gies Broesterhuizen, Jos de Gooijer, Frank Hendriks, Ruud van der Herberg, Inge van der Hoorn, Rob van der Hoorn, Jacqueline Houtman, Remke Klapwijk, Daniëlle de Koning, Rob van der Made, Miranda Maring, Suzanne Oostrom, Conny Ouwerkerk, Rob Peters, Willem van Raaijen, Robert Stapert, Hans Stoltenborg, Franklin Telwin, Arjo van Trigt, Rianne Versluis, Boudewijn Verstegen en Willem de Vries.

Ondersteunende diensten

Jacqueline Boere, Mirjam Dijkman, Corrie Herben, Jacqueline Houtman, Sylvia Jansen, Marisca Karsdorp, Indra Khedoe, Heidi Keveling, Walter Koek, Anneriek Mur, Bob Schakenbos, Francine Stapert-Louw, Leona Telwin en Bianca van Wingerden.

In samenwerking met Markteffect en Icares.

www.hobeon.nl